

Περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας: Μοτίβα αύξησης της απασχόλησης στην Ευρώπη

Συνοπτική παρουσίαση

Εισαγωγή

Η περίοδος 1995–2006 χαρακτηρίστηκε από μια μεγάλη ανατροπή στις τάσεις απασχόλησης για το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης. Μετά τα απογοητευτικά ποσοστά αύξησης της απασχόλησης κατά τη δεκαετία του '80 και στις αρχές της δεκαετίας του '90, το ποσοστό του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας που απασχολούνταν ενεργά αυξήθηκε από 60% σε 66% στην ΕΕ των 15, ενώ η συνολική απασχόληση αυξήθηκε συνολικά κατά περισσότερο από 22 εκατομμύρια θέσεις (η συνολική απασχόληση στην ΕΕ των 15 ανήλθε στις 170 εκατομμύρια θέσεις εργασίας το 2006). Ήταν αναμφισβήτητα μια πολύ θετική περίοδος για την ευρωπαϊκή απασχόληση σε ποσοτικό επίπεδο. Αλλά ποια είναι η ποιότητα όλων αυτών των θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν από το 1995 έως το 2006; Ήταν στην πλειονότητά τους καλές ή κακές δουλειές; Μήπως αυτή η εντυπωσιακή διαδικασία δημιουργίας θέσεων εργασίας συντελέστηκε εις βάρος της ποιότητας; Ή μπορεί αντιθέτως να υποστηριχθεί ότι η Ευρώπη δημιούργησε όχι μόνο περισσότερες, αλλά και καλύτερες δουλειές κατά την περίοδο αυτή;

Αυτό το ερώτημα, που αγγίζει το βασικό στόχο της ευρωπαϊκής στρατηγικής απασχόλησης («περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας»), έχει έως σήμερα απαντηθεί μόνον εν μέρει, λόγω της έλλειψης επαρκούς τεκμηρίωσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σκοπός της μελέτης, που βασίζεται στα στοιχεία της βάσης δεδομένων του ευρωπαϊκού προγράμματος δημιουργίας θέσεων εργασίας, είναι να δώσει τουλάχιστον μια πρώτη απάντηση σε αυτό το καίριο ερώτημα, επιχειρώντας να αξιολογήσει την ποιότητα των θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν κατά την πρόσφατη αύξηση της απασχόλησης για κάθε ευρωπαϊκή χώρα, και προτείνοντας ορισμένες περιγραφικές υποθέσεις σχετικά με τις διεργασίες πίσω από αυτές τις τάσεις.

Το παρόν έντυπο είναι μια επισκόπηση των βασικών αποτελεσμάτων της έρευνας για την αύξηση της απασχόλησης σε μια δεκαετή περίοδο, η οποία αποτελεί το πρώτο μέρος της έκθεσης του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την αναδιάρθρωση (ΕΠΑ). Το δεύτερο μέρος της έκθεσης του ΕΠΑ συμπληρώνει αυτήν τη δεκαετή προοπτική εστιάζοντας αφενός στα πρότυπα αναδιάρθρωσης που επικράτησαν σε ολόκληρη την ΕΕ και τη Νορβηγία εντός του 2007 και αφετέρου στο εύρος της συνακόλουθης δημιουργίας και απώλειας θέσεων εργασίας.

Πλαίσιο της πολιτικής

Οι βραδείς ρυθμοί απασχόλησης στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες κατά τη δεκαετία του '80 και στις αρχές της δεκαετίας του '90 οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΟΣΑ, να εστιάσουν την προσοχή τους στην ανάγκη να αυξηθούν οι ρυθμοί απασχόλησης στο πλαίσιο της οικονομικής ανάπτυξης στην ΕΕ. Όταν η ευρωπαϊκή στρατηγική απασχόλησης εγκαινιάστηκε επίσημα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου το 1997, εξέφραζε αυτήν τη σχεδόν αποκλειστική εστίαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας, με πολύ περιορισμένη έμφαση στα θέματα ποιότητας εργασίας. Αλλά όταν η δημιουργία θέσεων εργασίας έγινε πραγματικότητα στα τέλη της δεκαετίας του '90, οι Ευρωπαίοι εταίροι υιοθέτησαν μια πιο ισορροπημένη προσέγγιση στο θέμα της αύξησης της απασχόλησης. Μετά το Συμβούλιο της Λισαβώνας το 2000, η ευρωπαϊκή στρατηγική απασχόλησης έδωσε την ίδια έμφαση στα ποσοτικά και στα ποιοτικά στοιχεία της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Το 2002 το Συμβούλιο της Βαρκελώνης υιοθέτησε το σύνθημα «περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας» για την ευρωπαϊκή στρατηγική απασχόλησης.

Βασικά ευρήματα

Η προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη βασίζεται σε μια μέθοδο η οποία προτάθηκε για πρώτη φορά από τον οικονομολόγο Joseph E. Stiglitz και στη συνέχεια τελειοποιήθηκε και διευρύνθηκε από τους κοινωνιολόγους Erik Olin Wright και Rachel O. Dwyer. Συνίσταται στη λεπτομερή ανάλυση της εξέλιξης της απασχόλησης σε κάθε χώρα για συγκεκριμένους συνδυασμούς επαγγελματών και τομέων (που καλούνται «θέσεις εργασίας»), οι οποίοι κατατάσσονται βάσει του μέσου ωρομισθίου τους (που χρησιμοποιείται ως μέτρο ποιότητας της θέσης εργασίας). Η γενική αύξηση της απασχόλησης σε κάθε χώρα αναλύεται σε πέντε «πεντημόρια ποιότητας θέσεων εργασίας» (που αντιστοιχούν σε πέντε ισομεγέθεις ομάδες θέσεων εργασίας και κατατάσσονται από το χαμηλότερο προς το υψηλότερο ωρομίσθιο), με αποτέλεσμα να μπορεί να εντοπιστεί ποια είδη θέσεων εργασίας γνώρισαν μικρότερη ή μεγαλύτερη αύξηση. Αυτά τα πρότυπα αύξησης της απασχόλησης με βάση την ποιότητα της θέσης εργασίας διαφοροποιούνται περαιτέρω, ανάλογα με τους μείζονες οικονομικούς τομείς, την κατάσταση απασχόλησης, το φύλο και την εθνικότητα, προκειμένου να διατυπωθούν ορισμένες εύλογες ερμηνευτικές υποθέσεις και να προσδιοριστούν επιμέρους πρότυπα για υποομάδες του πληθυσμού.

Το γενικό συμπέρασμα αυτής της μελέτης είναι θετικό, και συμβαδίζει με τους κύριους στόχους της ευρωπαϊκής στρατηγικής απασχόλησης. Συνολικά, τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ πράγματι δημιούργησαν *περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας* στη δεκαετία μετά το 1995 (ιδίως στην Ευρώπη των 15). Αλλά πίσω από αυτήν τη γενική εικόνα υπάρχουν, ασφαλώς, πολλές και διάφορες επιμέρους ιστορίες, όχι πάντα τόσο θετικές:

- Η Ιρλανδία, η Δανία, η Φινλανδία, το Λουξεμβούργο και η Σουηδία είχαν τις καλύτερες επιδόσεις όσον αφορά την ποσότητα και την ποιότητα της απασχόλησης. Οι χώρες αυτές κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μεγάλους αριθμούς θέσεων απασχόλησης, των οποίων η ποιότητα στις περισσότερες περιπτώσεις υπερέβαινε το μέσο όρο. Η δημιουργία θέσεων εργασίας στην Πορτογαλία ήταν λιγότερο δυναμική, αλλά παρ' όλα αυτά η συγκεκριμένη χώρα αναβάθμισε τη διάρθρωση της απασχόλησης (ανεβάζοντας το επίπεδο της απασχόλησης) σχεδόν όσο και οι άλλες χώρες της ομάδας αυτής.
- Η Ισπανία και η Ελλάδα παρουσίασαν μεγάλη αύξηση στην απασχόληση, αλλά με πολύ μικρότερη πρόοδο όσον αφορά την ποιότητα, η οποία συγκεντρώθηκε κυρίως στη μεσαία παρά στην ανώτερη βαθμίδα της διάρθρωσης απασχόλησης. Στην Ιταλία παρατηρήθηκε ένα παρεμφερές φαινόμενο, αν και με λιγότερο έντονους ρυθμούς δημιουργίας θέσεων εργασίας.
- Η Ολλανδία, η Γαλλία και η Κύπρος παρουσίασαν ένα σαφώς πολωμένο μοτίβο αύξησης των θέσεων εργασίας με εντατικό ρυθμό δημιουργίας θέσεων εργασίας στο ανώτερο και στο κατώτερο επίπεδο και με ένα μεγάλο κενό στη μέση. Η Γερμανία, το Βέλγιο, η Αυστρία και το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσίασαν επίσης ένα μοτίβο πτώσης, που όμως έκλινε περισσότερο προς το ανώτερο επίπεδο της διάρθρωσης απασχόλησης.
- Τέλος, τα μοτίβα της δημιουργίας θέσεων εργασίας στα περισσότερα νέα κράτη μέλη ήταν πολύ δύσκολο να κατηγοριοποιηθούν. Οι χώρες αυτές έζησαν μια μείζονα αναδιάρθρωση των οικονομικών δομών τους στη διάρκεια της δεκαετίας του '90 και η σύντομη περίοδος που καλύπτει η παρούσα μελέτη (στις περισσότερες περιπτώσεις, περίπου από το 2000 έως το 2006) δεν κατέγραψε παρά την τελευταία φάση αυτών των μεγάλων αλλαγών. Γενικά, τα νέα κράτη μέλη δεν παρουσίασαν εξίσου σαφή βελτίωση στη διάρθρωση της απασχόλησης όσο εκείνη που παρατηρήθηκε στην ΕΕ των 15, χωρίς αυτό να σημαίνει όμως ότι υπήρξε επιδείνωση.

Αυτά τα γενικά μοτίβα αύξησης της απασχόλησης με βάση την ποιότητα της θέσης εργασίας είναι αποτέλεσμα πολλαπλών οικονομικών και θεσμικών παραγόντων. Με την ανάλυση των μοτίβων αυτών ανάλογα με τον οικονομικό τομέα, διερευνήθηκαν ορισμένοι από αυτούς τους παράγοντες. Το σημαντικότερο είναι ότι με την προσέγγιση αυτή κατέστη δυνατό να προσδιοριστεί από πού προερχόταν η μεγάλη αύξηση των «καλών θέσεων εργασίας» στην ΕΕ των 15: οι περισσότερες εντοπιζόνταν στις υπηρεσίες που απαιτούσαν υψηλό επίπεδο γνώσεων, κατά μεγάλο μέρος στις επιχειρηματικές υπηρεσίες, στην υγεία και στην εκπαίδευση. Οι υπηρεσίες δημιούργησαν πολλές θέσεις εργασίας στην κατώτερη βαθμίδα της διάρθρωσης απασχόλησης, αλλά πολύ λίγες στη μεσαία: η εξέλιξη της δημιουργίας θέσεων εργασίας στη μεσαία βαθμίδα εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από τη συμπεριφορά του τομέα των κατασκευών. Η

δημιουργία θέσεων εργασίας στο κατώτερο τμήμα ήταν σχετικά περιορισμένη στις περισσότερες χώρες λόγω της εντατικής και ευρείας εξαφάνισης της χαμηλά αμειβόμενης απασχόλησης στη γεωργία και στη μεταποίηση. Ελάχιστες πολύ υψηλά αμειβόμενες θέσεις απασχόλησης στη μεταποίηση δημιουργήθηκαν στην ΕΕ των 15, ενώ στα νέα κράτη μέλη της κεντρικής Ευρώπης παρατηρήθηκε εντατική δημιουργία μεσαία αμειβόμενων θέσεων εργασίας στον τομέα αυτό.

Οι χαμηλά αμειβόμενες εργασίες έχουν καταστεί λιγότερο «συνήθεις» στην ΕΕ των 15 από το 1995 και μετά. Σε πολλές χώρες, οι περισσότερες θέσεις απασχόλησης που δημιουργήθηκαν στις χαμηλά αμειβόμενες εργασίες ήταν μερικής απασχόλησης ή ορισμένου χρόνου, ενώ οι μόνιμες θέσεις πλήρους απασχόλησης στη χαμηλά αμειβόμενη κατηγορία είτε εξαφανίστηκαν είτε, στην καλύτερη περίπτωση, παρέμειναν στάσιμες (ενώ οι περισσότερες υψηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν ήταν πλήρους και μόνιμης απασχόλησης).

Η περίοδος που κάλυψε η παρούσα μελέτη παρουσίασε μια σαφή βελτίωση στην εργασιακή κατάσταση των γυναικών στην ΕΕ των 15, τόσο σε επίπεδο ποσότητας όσο και ποιότητας. Μολονότι η δημιουργία θέσεων εργασίας για γυναίκες έτεινε να παρουσιάζεται ενισχυμένη στις κατώτερες βαθμίδες σε σχέση με τους άνδρες, η κατάστασή τους βελτιώθηκε καταφανώς σε τέτοιο βαθμό, ώστε δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι οι γυναίκες ήταν εκείνες που κατά κύριο λόγο επωφελήθηκαν από την αύξηση της απασχόλησης στην ΕΕ των 15 μετά το 1995. Όσον αφορά τους μετανάστες από κράτη εκτός ΕΕ, στις χώρες εκείνες όπου η αναλογία τους στο εργατικό δυναμικό αυξήθηκε (κυρίως στην περιφέρεια της ΕΕ), έτειναν να απασχολούνται στις χαμηλότερα αμειβόμενες εργασίες, σε τέτοια έκταση ώστε οι περισσότερες καθαρές θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στα δύο κατώτερα πεντημόρια στην Ισπανία, την Κύπρο, την Ιρλανδία και την Ελλάδα καλύφθηκαν από μη υπηκόους της ΕΕ.

Επιπτώσεις για την πολιτική

Η γενική εικόνα που σκιαγραφεί η παρούσα μελέτη είναι ασφαλώς πολύ θετική και συμφωνεί εν γένει με τους γενικούς στόχους της ημερήσιας διάταξης της Λισσαβώνας: περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, περισσότερες ευκαιρίες για τις γυναίκες και στροφή προς την οικονομία της γνώσης. Αλλά αυτά τα ίδια μοτίβα ενδέχεται να προκαλέσουν όλο και μεγαλύτερες δυσχέρειες σε ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων που εξακολουθούν να είναι πολυπληθείς στις ευρωπαϊκές αγορές εργασίας, και κυρίως στους ανειδίκευτους και στους ανέργους σε τομείς που οδηγούνται στο μαρασμό. Η στασιμότητα που παρατηρείται στην απασχόληση στις χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας σημαίνει λιγότερες ευκαιρίες απασχόλησης για τους εν λόγω εργαζόμενους, και η απουσία νέων θέσεων στη μεσαία βαθμίδα δεν διευκολύνει ιδιαίτερα τη βελτίωση της θέσης τους στη διάρθρωση της απασχόλησης. Επιπλέον, η απασχόληση στα κατώτερα πεντημόρια γίνεται πιο ασταθής και επισφαλής. Οι τάσεις που διαπιστώνονται στην παρούσα μελέτη πρέπει επίσης να ευαισθητοποιήσουν ως προς την ανάγκη της θέσπισης πολιτικών για τη στήριξη των εργαζομένων που κινδυνεύουν να περιθωριοποιηθούν από την οικονομική πρόοδο.

Συμπληρωματικές πληροφορίες

Το πλήρες κείμενο της έκθεσης *More and better jobs? Patterns of employment expansion in Europe (1995-2006)* [Περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας; Μοτίβα αύξησης της απασχόλησης στην Ευρώπη (1995-2006)] είναι διαθέσιμο στο Διαδίκτυο στη διεύθυνση <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0850.htm>

John Hurley, ερευνητής
joh@eurofound.europa.eu